

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΛΗΡΙΚΩΝ - ΜΟΝΑΧΩΝ ΑΠΟ ΚΑΝΟΝΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ*

(Συμβολή και εις τήν κωδικοποίησιν τῶν ἰ. κανόνων)

ΥΠΟ
ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΓΜΗ, δ. Θ.
Ἐπικ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ (Η ΜΟΝΑΧΙΚΗ ΚΟΥΡΑ) ΩΣ ΚΩΛΥΜΑ ΓΑΜΟΥ

1. Θέσεις τῶν ἰ. κανόνων.

Και εις τήν περίπτωσιν τῶν ὁμολογησάντων παρθενίαν μοναχῶν και ἐπιθυμούντων «ἐνθέρμως» νά ἔλθουν εις γάμου κοινωνίαν, θά ἔλεγε κανείς, ἔχων ὑπ' ὄψει του τοὺς προηγουμένους κανόνας και τὰς σχετικὰς ἐρμηγείας ἐπ' αὐτῶν, ὅτι ἰσχύουν περίπου ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν και περὶ τῶν κληρικῶν. Παρὰ ταῦτα, ἐὰν ἀναγνώσῃ κανεὶς μετὰ προσοχῆς τοὺς σχετικούς μετὰ τὴν παροῦσαν περίπτωσιν κανόνας, θά διαπιστώσῃ, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος μία λεπτομερὴς ἔρευνα, καθ' ὅτι και εις αὐτοὺς τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφῆ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εις τὸ ἐρώτημα, ἂν πρέπει νά διασπᾶται τὸ συνοικέσιον αὐτό⁸⁴, τὸ ὁποῖον προφανῶς συνάπτεται μετὰ τὸν πολιτικὸν γάμον. Προεξαγγελικῶς μόνον θά ἠθέλομεν ἐδῶ νά παρατηρήσωμεν, ὅτι τελικῶς πάλιν εις τὴν «οἰκονομίαν» τῆς Ἐκκλησίας (εις τὴν «οἰκονομικὴν» και διακριτικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου) ἐπαφίεται μία ἐπιεικὴς ἀντιμετώπισις και μεταχειρίσις τοῦ πρῶην μοναχοῦ ἢ τῆς πρῶην μοναχῆς.

Κατὰ πρῶτον εις τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν, ὅτι ἰσχύουν τὰ αὐτὰ προκειμένου και περὶ τῶν μοναχῶν, μπορεῖ κάποιος νά φέρῃ ἀντίρρησης, στηριζόμενος εις τὸν ἰθ' καν. τῆς Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος ὀρίζει: «Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι⁸⁵ τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὄρον ἐκπληροῦτωσαν»⁸⁶. Εἶναι δὲ τὸ ἐπιτίμιον τῶν διγάμων ἕνα (ἢ δύο) μόνον ἔτη ἀποχὴ ἀπὸ τὴν Θ. Κοινωνίαν⁸⁷. Ἄρα ἔχουν τὸ δικαίωμα νά ἰσχυρισθοῦν, ὅτι τὸ μέτρον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 733 τοῦ προηγουμένου τόμου.

84. Ὁ J. Z h i s h m a n γράφει: «... Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ πάντα ὑπὸ μοναχῶν συναπτόμενον γάμον ὡς ἄκυρον και ἀπαιτεῖ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Καὶ ἀληθὲς μὲν (εἶναι) ὅτι ἐν τοῖς ρηθεῖσι Κανόσι δὲν ὀρίζεται τοῦτο ρητῶς...» (J. Z h i s h m a n - M. Ἀποστολοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 252).

85. «Ἀθέτησιν δὲ ἐνταῦθα... μὴ εἴπῃς τὴν πορνείαν, ἀλλὰ τὸν νόμιμον γάμον» (Βαλασαμῶν, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 61).

86. Αὐτόθι.

87. Πρβλ. δ' καν. Μεγ. Βασιλείου. Πρβλ. και α' καν. Λαοδικείας.

αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐπιεικὲς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν προηγουμένην περίπτωσιν τῶν κληρικῶν, καὶ ἐπομένως δὲν ἰσχύουν τὰ αὐτά.

Εἰς αὐτὰ ὁμως εὐκόλως θὰ ἦτο δυνατόν κανεὶς νὰ ἀντιπαρατηρήσῃ, ὅτι ὁ ἰθ' καν. τῆς Ἀγκύρας ἀνεθεωρήθη ἀπὸ τὸν ἰθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ἀναντιρρήτως ἀναφέρεται εἰς αὐτόν⁸⁸. Ἐχει δὲ ὁ ἰθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου ὡς ἐξῆς: «Περὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθομολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτα διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς ἀθετουσῶν τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν Πατέρες ἡμῶν ἀπλῶς καὶ πρᾶως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθνεῖαις τῶν κατολισθαιόντων, ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετὰ τὸν ἑναυτόν, καθ' ὁμοιότητα τῶν διγάμων διαταξάμενοι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἐπειδὴ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι προϋοῦσα ἡ ἐκκλησία κραταιότερα γίνεται καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων, προσέχειν ἀκριβῶς τῷ κατ' ἔννοιαν φαινομένῳ πράγματι, καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἣν δυνατόν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου· χρεῖα γὰρ παρθενίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἀμάρτημα πολλῶν δευτέρον ἐστὶ τοῦ τῶν παρθένων. Ἴδωμεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου· Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηιάσῃ τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. Εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῳ, ὡς τὴν εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χρὴ λογίζεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου, ἣτις νύμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σκεῦος ἱερὸν ἀνατεθὲν τῷ Δεσπότη; Μέγα μὲν ἀμάρτημα καὶ δούλην λαθραίοις γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδιδούσαν, φθορᾶς ἀναπλήσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον· πολλῶν δὲ δήπου χαλεπώτερον, τὴν νύμφην μοιχαλίδα γενέσθαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἔνωσιν ἀτιμάσασαν, ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτῆς ἐπιδοῦναι. Οὐκοῦν, ἡ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεφθαρμένη, καταδικάζεται· ἡ δὲ παρθένος, τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὡσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεχόμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας, οὕτω δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθησόμεθα»⁸⁹.

88. Πρβλ. «Πηδάλιον», σελ. 381, ὑποσ. 2.

89. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 140 ἐξ. Παραθέτομεν καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κανόνος ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τοῦ περιεχομένου του ἀπὸ κανονικῆς πλευρᾶς: «Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογεῖσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται ἡ ἐκουσίως ἑαυτὴν προσαγαοῦσα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ βίον προτιμήσασα· τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀφ' οὐπὲρ ἂν ἡ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ἔσχεν. Οὐδὲ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγεῖσθαι προσῆμεν, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δεκαεξί, ἢ τὰ δεκαεπτὰ γενομένην ἔτη, κυρίαν οὔσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλεῖον, εἶτα παραμείνας, καὶ λιπαροῦσαν διὰ ἰκεσιῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρὴ ταῖς παρθένοις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γονεῖς προσάγουσι,

Ἴσως θὰ ἡδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον εἰς τὰ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ κανὼν αὐτὸς τοῦ Μεγ. Βασιλείου εἶναι μίᾳ εἰσήγησις δι' ἀναθεώρησιν τοῦ ιθ' καν. τῆς Ἀγκύρας, καὶ ὄχι ad hoc ἀναθεώρησις. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν φράσιν «ἐμοὶ δὲ δοκεῖ...», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν οὕτως εἰπεῖν καταληκτικὴν πρότασιν: «Οὐκοῦν, ἢ ... παρθένος, τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὡσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεχόμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας, οὕτω δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος δ ι α τ ε θ η σ ὁ μ ε θ α (=θὰ διατεθῶμεν, ὀφείλομεν νὰ διατεθῶμεν)». Φαίνεται δὲ ὅτι αὕτῃ ἢ εἰσήγησις δι' ἀναθεώρησιν τοῦ ιθ' καν. τῆς Ἀγκύρας ἔγινε δεκτὴ τελικῶς ἀπὸ τὴν Πενθέκτην Οἰκουμ. Σύνοδον, ἀφοῦ ἐπεκυρώθη ὁ ἐν λόγῳ κανὼν τοῦ Μεγ. Βασιλείου ἀπὸ αὐτῆν (β' καν.)⁹⁰. Ἄρα ἡ ἐπιβολὴ μόνον τοῦ ἐπιτιμίου τοῦ διγάμου εἰς τοὺς ἀθετοῦντας τὴν δοθεῖσαν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας, ἢ προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ ιθ' καν. τῆς Ἀγκύρας, ἀνεθεωρήθη.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως, τοῦλάχιστον μέχρι στιγμῆς, νὰ εἰπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ἂν ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ ἐπιτίμιον καὶ μὲ τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου ν ε α π ρ ὅ τ α σ ι ς τοῦ ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὥστε νὰ κρίνωμεν, ἂν οἱ κανόνες ὀρίζουν περὶ τῶν μοναχῶν τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν κληρικῶν. Δι' αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν περαιτέρω τὰ πράγματα.

Ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν πρότασιν τοῦ αὐτῆν ὁ Μεγ. Βασίλειος μετὰ ἀπὸ διαφόρους συλλογισμοὺς καταλήγει, ὅτι ἡ παρθένος-μοναχὴ, ἢ ὅποια ἀθετεῖ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς παρθενίας, ὑπόκειται εἰς τὸ κρίμα τῆς μοιχαλίδος, ὡς ἐκ τούτου δὲ προτείνει νὰ διατεθῇ ἡ Ἐκκλησία ἀπέναντι καὶ ἐκεῖνου ποῦ ἔχει τὴν τοιαύτην παρθένον, ὅπως διατίθεται καὶ ἀπέναντι ἐκεῖνου ποῦ ἔχει ξένην γυναῖκα, δηλ. ἀπέναντι τοῦ μοιχοῦ. Καὶ συγκεκριμένως προτείνει νὰ γίνεται δεκτὸς εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἀφοῦ προηγουμένως παύσῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῆν «καὶ διαλύσῃ τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον»⁹¹. Δηλαδὴ προτείνει τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ⁹².

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι δὲν γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος ἂν ἔγινεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν δεκτὴ ἢ πρότασις τοῦ ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἢ σχετικὴ μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς καθιερωμένης παρθένου καὶ τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου

καὶ ἀδελφοί, καὶ τῶν προσηκόντων τινές, πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἴκοθεν ὀρμηθείσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλὰ τι βιωτικὸν ἑαυτοῖς διοικούμενοι· ἄς οὐ ραδίως προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερώσ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην».

90. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 309.

91. Πρβλ. τὰς ἐρμηνείας τοῦ Ζωναρᾶ καὶ τοῦ Ἀριστηνοῦ, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 142 καὶ 144.

92. Βεβαίως, ἀπὸ αὐτῆν τὴν πρότασιν τοῦ κανόνος εὐχερῶς ἀντιλαμβάνεται κανεῖς, ὅτι τὸ ἄθεσμον αὐτὸ συνοικέσιον ἔγινε χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ χωρὶς τὴν εὐλογίαν Αὐτῆς. Ἄρα ἐξυπακούεται, ὅτι ἔγινε μὲ τὸν πολιτικὸν γάμον.

αὐτῆς. Λέγομεν τοῦτο, διότι ἡ Πενθέκτη Οἰκουμ. Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὸν κανόνα αὐτὸν ἄφησε τὸ ρῆμα «διατεθησόμεθα» ἄθικτον, δὲν τὸ ἤλλαξε. Λέγει, λοιπόν, «διατεθησόμεθα», ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον, ὀφείλομεν νὰ διατεθῶμεν, ἀλλὰ δὲν λέγει εὐθέως «διατιθέμεθα», ὁπότε θὰ εἴχομεν μίαν θετικὴν καὶ σαφῆ ἀπόφασιν, υἱοθετουμένην καὶ ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου⁹³. Ἐνῶ μὲ αὐτὴν τὴν διατύπωσιν τὰ πράγματα παραμένουν ἀκόμῃ μᾶλλον ἀμφιβαλλόμενα καὶ ἐκκρεμῆ.

Ἄς ἐπιτραπῆ περαιτέρω νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἔχομεν ἀμφιβολίας καὶ δι' ἄλλον ἕνα λόγον ἀκόμῃ: Διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ ιη' καν. λεγομένων, καὶ ὁ ἐπόμενος ιθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου τοὺς μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀθετοῦν τὴν ὁμολογίαν των καὶ νυμφεύονται, τοὺς «ὕπάγει» εἰς τὸ ἐπιτίμιον τῶν πορνεύοντων καὶ ὄχι εἰς τὸ ἐπιτίμιον τῶν μοιχῶν. Ἐχει ἐπὶ λέξει ὁ κανὼν: «Ἄνδρῶν δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν, οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέχεσθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἐκεῖνο ἡγοῦμαι προηγεῖσθαι προσήκειν, ἐρωτᾶσθαι αὐτούς, καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐνάργῃ· ὥστε, ἐπειδὴν μετατίθενται πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ τῶν πορνεύοντων ἐπιτίμιῳ»⁹⁴. Ὅποτε θὰ διηρωτᾶτο κανεὶς, διατί οἱ μοναχοὶ (ἄνδρες), οἱ ὁποῖοι ἀθετοῦν τὰς

93. Ὁ J. Z h i s h m a n γράφει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία «ἀπήτησε τὴν διάλυσιν» τοῦ γάμου τῶν μοναχῶν «στηριζομένη ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν κανόνων τοῦ Μεγ. Βασιλείου. Διότι θεωροῦντος τοῦ ΙΗ' Κανόνος τοῦ διδασκάλου τούτου τῆς Ἐκκλησίας τὸν γάμον τῆς κανονικῆς παρθένου ὡς μοιχείαν, τὸν δὲ ἄνδρα αὐτῆς ὡς συνένοχον, ἐξήγαγον ἐντεῦθεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τότε μόνον ἠδύνατο νὰ προσληφθῆ πάλιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἐκκλησίας, ὅταν ἀποστῆ τῆς ἀμαρτίας καὶ διαλύσῃ τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον. Τῆς αὐτῆς ἐρμηνείας καὶ ἐφαρμογῆς ἔτυχον καὶ οἱ κανόνες ΚΔ' καὶ Ε' τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος κηρύττει τὸν γάμον τῆς κανονικῆς διακονίσεως ὡς ἄκυρον, ὁ δὲ δεῦτερος τὸν γάμον τῶν μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν ὡς μοιχείαν» (J. Z h i s h m a n - M. Ἄποστολοπούλου, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 253-254). Ἐπ' αὐτῶν θὰ εἶχε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἑξῆς:

α) Ὅτι ὁ J. Zhishman ὀρθῶς λέγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία στηριζομένη ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν κανόνων τοῦ Μεγ. Βασιλείου (καὶ μάλιστα, θὰ προσεθέτομεν, ὄχι μόνον τῶν ἐνταῦθα ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένων) ἀπήτησε τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου. Διότι, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, διὰ τοῦ γράμματος, ρητῶς καὶ εὐθέως δὲν θεσπίζεται, δὲν ἀπαιτεῖται τοιοῦτόν τι, ἀλλὰ προτείνεται μόνον.

β) Εἰδικώτερον διὰ τὸν ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ γάμου τῆς κανονικῆς παρθένου ἐλέχθησαν ἤδη τὰ δέοντα. Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τονίσωμεν, ὅτι ὑπάγει αὐτὴν «τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος», ἀλλὰ δὲν τὴν χαρακτηρίζει ὡς μοιχαλίδα.

γ) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κδ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου θὰ ἠδύνατο τις νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ἐρμηνεύεται ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ J. Z h i s h m a n. Πρβλ. τὴν παρατήρησιν τοῦ μεταφραστοῦ Ἀρχιμ. Μελετίου Ἄποστολοπούλου (τόμ. Β', σελ. 253, ὑπόσ. 12).

δ) Περὶ δὲ τοῦ ζ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου θὰ λεχθοῦν κατωτέρω τὰ δέοντα.

94. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 145.

ὁμολογίας των, κανονίζονται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῶν πορνευόντων καὶ ὄχι τῶν μοιχῶν; καὶ ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν οἱ ἐν λόγῳ μοναχοὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διασπᾶσιν τὸν γάμον των; Ἐκτὸς καὶ δεχθῶμεν, ὅτι ἄλλως ἀντιμετωπίζει ὁ Μεγ. Βασιλείος τοὺς ἄνδρας μοναχοὺς καὶ ἄλλως τὰς γυναῖκας μοναχάς. Πάντως καὶ διὰ τούτων, νομίζομεν, δικαιολογοῦνται αἱ ἀνωτέρω ἀμφιβολίαι μας. Ἄλλ' ἄς συνεχίσωμεν τὴν ἔρευναν.

Εἰς τὸ σημεῖον, λοιπόν, αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλο ἐν ἀκόμῃ στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν προσεχθῇ, τοποθετηθῇ καὶ ἀξιολογηθῇ ὀρθῶς, δημιουργεῖ σύγχυσιν καὶ τροφοδοτεῖ, ἐνισχύει καὶ ἐπιτείνει τὰς ἀμφιβολίας. Καὶ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἢ μᾶλλον τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι ἡ ὑπαρξίς τοῦ ξ' καν. τοῦ αὐτοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζόμενα. Λέγει ὁ κανὼν συγκεκριμένως: «Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μοναζόντων ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἐκπιπτόντων»⁹⁵.

Ἐνταῦθα πρέπει (πρῶτον) νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὁ κανὼν αὐτὸς ἔρχεται εἰς κάποιαν ἀντίφασιν μὲ τὸν προηγούμενον ιθ' καν. τοῦ αὐτοῦ πατρὸς Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδομεν, τὸν μοναχόν, τὸν ἀθετήσαντα τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας, δὲν ἐπιτιμᾷ μὲ τὸν χρόνον τοῦ «ἐπὶ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος», ἀλλὰ μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῶν πορνευόντων⁹⁶. Πρέπει ὅμως συγχρόνως (δεύτερον) νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὁ κανὼν αὐτός, παρ' ὅλον ὅτι ἐπιτιμᾷ τὴν ἐκπεσοῦσαν τῆς ἐπαγγελίας παρθένον ἢ τὸν ἐκπεσόντα μοναχόν μὲ τὸ ἐπιτίμιον τοῦ χρόνου τῆς μοιχείας, δὲν ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλην συνέπειαν ρητῶς π.χ. εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου. Ἀντιθέτως, μάλιστα, μὲ τὸ ὅτι ὁ κανὼν λέγει ἐμφαντικῶς «τὸ ν χ ρ ὶ ο ν τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος... πληρώσει», παρουσιάζεται ὡς νὰ προσδιριζῇ, ὅτι πρέπει μὲν νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τιμωρία αὐτή, χωρὶς ὅμως νὰ λαμβάνῃ θέσιν διὰ τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου. Καὶ ἡ ἀβεβαιότης συνεχίζεται.

95. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 217-218.

96. Πράγματι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διερωτᾶται κανεὶς, διατὶ ὁ ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου διαφωνεῖ μὲ τὸν ιθ' καν. τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς καὶ ἐμφανίζεται αὐστηρότερος ἀπὸ αὐτόν; Ἴσως θὰ ἔλεγε κανεὶς, διὰ νὰ συμβιβᾶσθαι τὰ πράγματα, ὅτι τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ ξ' καν. ἀναφέρεται εἰς διαπραχθεῖσαν πορνείαν (πρβλ. τὴν ἐρμηνείαν Βαλασαμῶνος, αὐτόθι, σελ. 218), καὶ ὄχι εἰς σύναψιν «νομίμου» γάμου. Τοῦτο ὅμως μᾶλλον δὲν τὸ δέχεται ὁ Ἄγ. Νικόδημος, διότι ὑπὸ τὴν «ἐκπτώσιν» ἐνοεῖ ἀπορνεῖαν ἢ ὑπανδρείαν» («Πηδάλιον», σελ. 622) ἀδιαφόρως. Δι' αὐτὸ ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἡ ἀσυμφωνία αὐτὴ ὀφείλεται εἰς ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀναδεικνύεται, ὅπως θὰ διαπιστώσωμεν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θείου παράγοντος ἔναντι τοῦ ἀνθρωπίνου, ἥτοι τῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐθεσπίσθησαν τῇ ἐπιστάσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας (ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ) ἔναντι τῶν κανονικῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ μεμονωμένων πατέρων, ἢ ἄλλων ἐκκλησιαστικοπολιτικῶν παραγόντων καὶ δὲν ἔλαβον τὴν σφραγίδα τῆς θείας ἐπιστασίας.

Και διερωτᾶται κανείς μετά ἀπ' ὅλα αὐτὰ εὐλόγως: Τί, λοιπόν, ἰσχύει; ποῖος κανὼν ὑπερισχύει; καὶ ποίας διατάξεις τῶν κανόνων ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν;

2. Εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἐπικρατοῦσης θέσεως (ἡ ἐνδεδειγμένη ὁδός).

Εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν ἀνωτέρω ἐρωτημάτων ὀφείλομεν κατ' ἀρχὰς νὰ χωρήσωμεν, διὰ νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς μίαν κανονικὴν διέξοδον. Καὶ τὴν βοήθειαν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν μᾶς τὴν παρέχει ἡ Πενθέκτη Οἰκουμ. Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐπελήφθη τῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐθεσπίστησαν ὑπὸ τοπικῶν συνόδων ἢ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπεκύρωσεν αὐτούς, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεθεώρησε μερικοὺς ἐξ αὐτῶν⁹⁷.

Καὶ εἰς τὴν προκειμένην, λοιπόν, περίπτωσιν πρέπει νὰ σημειώσωμεν κατὰ πρῶτον καὶ νὰ τονίσωμεν, ὅτι ὁ ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου ἀνηρέθη ὑπὸ τοῦ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου ὡς πρὸς τὸ ἐπιτιμίον τοῦ χρόνου τοῦλάχιστον διὰ τοὺς ἐκπεσόντας μοναχοὺς (ἄνδρας). Λέγει συγκεκριμένως ὁ οἰκουμενικὸς αὐτὸς κανὼν: «Μοναχὸς ἐπὶ πορνείᾳ ἀλόους, ἢ πρὸς γάμου κοινωνίαν, καὶ συμβίωσιν γυναῖκα ἀγόμενος (ἀγαγόμενος), τοῖς τῶν πορνεύοντων ἐπιτιμίοις κατὰ τοὺς κανόνας ὑποβληθήσεται»⁹⁸.

Ὁ Ζωναρᾶς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κανόνος τούτου (ἐκφραζόμενος γενικῶς) καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «πρέπει νὰ ἰσχύῃ μᾶλλον ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης ὡς μεταγενέστερος τῶν ἄλλων κανόνων»⁹⁹. Δὲν νομίζομεν, ὅμως, ὅτι δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἀνεπιφυλάκτως δι' ὅλους τοὺς κανόνας καὶ δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις γενικῶς, ποῦ ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω, δηλ. καὶ διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ διὰ τὰς μοναχάς. Καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν ἄποψιν αὐτὴν γενικῶς καὶ ἀνεπιφυλάκτως: πρῶτον, διότι ὁ κανὼν αὐτὸς ἀναφέρεται ρητῶς μόνον εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ ὄχι εἰς τὰς μοναχάς, καὶ δεῦτερον, διότι ὁ ἴδιος ὁ κανὼν αὐτὸς λέγει «τοῖς τῶν πορνεύον-

97. Πρβλ. τὸν β' καν. τῆς Πενθέκτης, ὁ ὁποῖος διορθώνει τὸν πε' καν. τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων (Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 308), τὸν ιστ' καν. τῆς Ἰδίας, ὁ ὁποῖος διορθώνει τὸν ιε' καν. τῆς Νεοκαισαρείας (αὐτόθι, σελ. 339-340), κ.ἄ. Πρβλ. καὶ «Πηδάλιον», σελ. 221, ὑποσ. 1.

98. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 409.

99. «Οἶμαι τοίνυν τὸν κανόνα τοῦτον δεῖν μᾶλλον κρατεῖν, ὡς τῶν ἄλλων (π.χ. ιθ' Ἀγχύρας, ξ' Μεγ. Βασιλείου) μεταγενέστερον» (αὐτόθι, σελ. 410). Ἐξ ἄλλου, ὅπως ἔχει ἤδη λεχθῆ, ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης δὲν ἰσχύει ὡς μεταγενέστερος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι κανὼν τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἐκωδικοποίησεν, ἀνεθεώρησε καὶ ἐπεκύρωσε κανόνας τοπικῶν συνόδων καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

των ἐπιτιμίοις κατὰ τοὺς κανόνας ὑποβληθήσεται». Ποίους κανόνους ὑπονοεῖ; Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἀπαντᾷ: «Κανόνας δὲ ἐννοεῖ τὸν ιθ' τοῦ Μεγ. Βασιλείου»¹⁰⁰. Τοῦτο ἀσφαλῶς σημαίνει, ὅτι ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης δὲν ἀναίρει τοῦλάχιστον τὸν ιθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἐπικυρῶνει καὶ τὸν ἀνανεώνει.

Ἐπομένως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ἐνισχυόμενοι ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω παρατήρησιν τοῦ Ζωναρά, εἶναι, ὅτι ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης διορθώνει καὶ ἀναιρεῖ, τοῦλάχιστον ἐμφανῶς, μόνον τὸν ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ αὐτὸν μόνον ὡς πρὸς τὸ τμήμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τοὺς μοναχοὺς (ἄνδρας)¹⁰¹. Τὸ μέρος τοῦ ξ' καν. ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰς μοναχὰς (γυναῖκας) δὲν τὸ θίγει ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης. Φυσικὰ δὲν θίγει, καὶ πολὺ περισσότερον δὲν ἀναιρεῖ, τὸν ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου ποὺ ὁμιλεῖ, ὅπως εἶδομεν, εἰσηγητικῶς (καὶ κάπως γενικῶς καὶ ἀορίστως) μόνον διὰ τὰς μοναχὰς (γυναῖκας-παρθένους).

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐνισχυόμεθα εἰς τὴν ἀποφίν μας περὶ μερικῆς διορθώσεως καὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Ζωναρά. Ἐνισχυόμεθα δὲ ὄχι μόνον ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ὁμιλεῖ περὶ ὑπερισχύσεως τοῦ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης ἔναντι τῶν ἄλλων κανόνων, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ διότι διατυπώνει τὴν γνώμην του μετ' ἐπιφυλάξεως, χρησιμοποιοῦν πρὸς τοῦτο τὸ «μᾶλλον»¹⁰². Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἀκριβῶς ἐναρμονίζεται μὲ τὴν ἀποφίν μας, ὅτι ἐν μέρει, ἐν μέρος, ἐν τμήμα τῶν κανόνων ἀνήρρεσεν ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης, τὸ ἀναφερόμενον συγκεκριμένως εἰς τοὺς μοναχοὺς, καὶ ὄχι ὅλους ἢ ὀλοκλήρους τοὺς κανόνας (δηλ. τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὰς μοναχὰς).

Ὁ Βαλσαμών, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὴν διαφωνίαν τῶν κανόνων ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἐπιβαλλομένου ἐπιτιμίου, δὲν ἀκολουθεῖ τὸν Ζωναρᾶν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὅπως πράττει ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ νομίζει, ὅτι ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης νομοθετεῖ «περὶ τῶν ἐξομολογουμένων μοναχῶν»¹⁰³, ἤτοι δι' ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι «ἐκούσιως ἀπέστησαν τοῦ ἀθέσμου γάμου, καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὴν προτέραν μοναδικὴν κατάστασιν»¹⁰⁴, τ.ἔ. τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἐπιεικῆς (πορνεῖα). Οἱ δὲ ἄλλοι κανόνες (ἤτοι οἱ ιη' καὶ ξ' τοῦ Μεγ. Βασιλείου) νομοθετοῦν «περὶ τῶν κατακρινόμενων»¹⁰⁵, μοναχῶν, δηλ. τῶν «ἐκου-

100. «Πηδάλιον», σελ. 260.

101. Τὸν ιθ' καν. Ἀγκύρας, ὅπως διεπιστώσαμεν, τὸν ἀναθεωρεῖ ὁ ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τῆ ἐγκρίσει ὅμως τῆς Πενθέκτης Οἴκου. Συνόδου.

102. «Οἶμαι τοίνυν τὸν κανόνα τοῦτον δεῖν μᾶλλον κρατεῖν» (Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 410). Ἴδε ἀνωτέρω, σελ. 33.

103. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 411.

104. Αὐτόθι, σελ. 410.

105. Αὐτόθι, σελ. 411.

σίως τοῦ ἀθεμίτου γάμου μὴ ἀφισταμένων»¹⁰⁶, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι αὐστηρότεροι (μοιχεία).

Δὲν φαίνεται ὅμως αὐτὴ ἡ ἀποψὶς νὰ εἶναι πολὺ πειστικὴ, διότι ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης λέγει χαρακτηριστικῶς: «Μοναχὸς ἐπὶ πορνεία ἀλοῦς...». Εἶναι δὲ τὸ ἀλοῦς μετοχὴ τοῦ ρήματος ἀλίσκομαι, ποὺ σημαίνει συλλαμβάνομαι. Ἐπομένως ὁ κανὼν ὁμιλεῖ διὰ μοναχόν, ὁ ὁποῖος σὺνελήφθη νὰ πορνεύῃ. Ὁ Ἅγ. Νικόδημος ἐρμηνεύει τὴν φράσιν ὡς ἐξῆς: «Ἐὰν μοναχὸς ἐλεγχθῆ, ὅτι ἐπόρνευσε»¹⁰⁷. Ἄρα δὲν φαίνεται νὰ πρόκειται περὶ αὐτοβούλως μετανοήσαντος καὶ ἐξομολογηθέντος μοναχοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ συλληφθέντος, ἐλεγχθέντος καὶ κατακριθέντος¹⁰⁸.

Μετὰ ταῦτα εἰμεθα ὑποχρεωμένοι, ἐνισχυμένοι ἔτι περισσότερο διὰ τῶν ἀνωτέρω, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀποψὶν μας περὶ μερικῆς (ἐνὸς τμήματος) διορθώσεως καὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: Ὅτι διὰ μὲν τοὺς μοναχοὺς ἡ «ἐκπτώσις» ἀπὸ τὴν ἐπαγγελίαν των, ἦτοι ἡ πορνεία ἢ ἡ συνάψις γάμου τιμωρεῖται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τοῦ χρόνου τῆς πορνείας, διὰ δὲ τὰς μοναχάς, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνηρέθη οὔτε ὁ ιγ' καν., οὔτε π ο λ ῦ π ε ρ ι σ σ ὶ τ ε ρ ο ν ὁ ξ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἡ «ἐκπτώσις» αὐτῶν τιμωρεῖται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τοῦ χρόνου τῆς μοιχείας¹⁰⁹.

Ἐκτὸς καὶ δεχθῶμεν, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐπὶ τῶν μοναζουσῶν ὅσα ἰσχύουν περὶ τῶν ἀνδρῶν μοναχῶν. Ἄλλὰ δὲν ἔπρεπεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης νὰ κάμῃ ιδιαίτε-

106. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 410.

107. «Πηδάλιον», σελ. 260.

108. Διὰ τῶν ἀνωτέρω λαμβάνομεν γνώσιν καὶ τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν μεγάλων ἐρμηνευτῶν καὶ τῶν διαφόρων ἀπόψεων αὐτῶν εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἐνὸς κανόνος. Οὕτω δὲ ἀποκτῶμεν καλλίτερον ἐπίγνωσιν καὶ τῆς δυσχερείας, τὴν ὅποιαν συναντῶμεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἰ. κανόνων, καὶ ἀκόμη περισσότερο περὶ τῆς δυσχερείας καὶ τοῦ ἀνεπίκτου μιᾶς ὀρθῆς καὶ πλήρους κωδικοποιήσεως αὐτῶν τῶν «θείων ἐντολῶν, τῶν μαρτυρίων τῆς δικαιοσύνης» (πρβλ. α' καν. τῆς Ζ' Οἴκου. Συνόδου), ἃν δὲν προηγηθῆ ἐκτεταμένη εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος ἐρμηνεία αὐτῶν.

109. Ἡ διαφορετικὴ αὐτὴ μεταχειρίσις δὲν εἶναι παράδοξος, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν καὶ τὴν διαφορετικὴν μεταχειρίσιν ποὺ εἶχον αἱ μοιχαλίδες γυναῖκες ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς μοιχοὺς ἀνδρας. Πρὸς διαπίστωσιν τούτου μεταφέρομεν τοὺς λόγους τοῦ θ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου: «Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐνοίας ἀκολουθίαν, ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἀνδράσι, καὶ γυναῖξιν ἀρμόζει περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι παρεκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, πολλὴν εὐρίσκομεν τὴν ἀκριβολογίαν... ἡ δὲ συνήθεια, καὶ μοιχεύοντας ἀνδρας, καὶ ἐν πορνείαις ὄντας, κατέχεσθαι ὑπὸ τῶν γυναικῶν προστάσει» (Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 120). Καὶ ὁ κα' καν. τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καταλήγει: «Ὡστε ἡ μὲν γυνὴ ἀπὸ πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἀνδρα αὐτῆς παραδέξεται· ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν τῶν οἴκων ἑαυτοῦ ἀποπέμψει· τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ράδιος· ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκεν» (αὐτόθι, σελ. 149).

ρον λόγον καὶ δι' αὐτάς; Μᾶλλον. Δι' αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ κανεὶς εἰς τὴν ἄποψιν, ὅτι ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἐπιτιμίου τῶν ἐκπιπτόντων μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν μᾶλλον αἱ ἀμφιβολίαι παραμερίζονται καὶ τὰ πράγματα ἔχουν, ὅπως τὰ ἐξεθέσαμεν ἀμέσως ἀνωτέρω.

3. Τὸ θέμα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπιτιμίων—Εἰς κανὼν («κλειδί»).

Παρὰ ταῦτα, ὅμως, ἀπάντησις τελικὴ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διασπάσεως τοῦ συνοικεσίου τῶν πρῶν μοναχῶν καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐὰν πράγματι ἰσχύουν τὰ αὐτὰ περὶ τῶν μοναχῶν, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν καὶ περὶ τῶν κληρικῶν, ἀκόμη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ. Ἀκόμη καὶ τὸ θέμα τῶν ἐπιτιμίων, παρὰ τὰ ὅσα εἶπομεν ἀνωτέρω, δὲν ἐξαντλεῖται εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. Διότι διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἄνθρωπος, ἢ κάθε ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓν ἄτομον, ἓν «νούμερον», οὔτε ἀνήκει ἀπροσώπως εἰς μίαν τάξιν. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι μία ἀνεπανάληπτος ἰδιαιτερότης, μία ἰδιαιτέρα προσωπικότης. Καὶ ὡς τοιαύτη ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (ἀρχὴ τῆς ἐξατομικεύσεως). Ὡς ἐκ τούτου καὶ κάθε περίπτωσις, εἴτε ἀναφέρεται εἰς ἄνδρα εἴτε ἀναφέρεται εἰς γυναῖκα, ἔχει διαφορετικὴν μεταχείρισιν. Δὲν ἐξομοιώνονται, οὔτε ἰσοπεδώνονται ἀδιαφόρως ὅλαι αἱ περιπτώσεις, ἀλλὰ ἀντιμετωπίζονται μετ' ἰδιαίτερας δι' ἕκαστον πρόσωπον φροντίδος.

Τὸ πνεῦμα αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διαπνέονται καὶ οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας¹¹⁰, ἐκφράζει ἐπιγραμματικῶς καὶ εὐγλώττως ὁ ρβ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκου. Συνόδου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει μεταξὺ ἄλλων: «Πᾶς γὰρ λόγος Θεῶ καὶ τῶ τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντι ἡγεμονίαν, τὸ (ἕκαστον) πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τρωθὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠθῆσαι τῆς ἀπογνώσεως, μήτε τὸν χαλινὸν ὑπενδοῦναι πρὸς τὴν τοῦ βίου ἐκλυσίν τε καὶ καταφρόνησιν... Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρῆ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας (ἢ συμπαθείας)· ἔπεσθαι δέ, ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα, τῶ παραδοθέντι τύπῳ, καθὼς ὁ ἱερός ἡμᾶς ἐκδιδάσκει Βασίλειος»¹¹¹.

Ἀπὸ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας διαπνέεται καὶ ὁ ἰστ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται τόσον εἰς τὰς καθιερωμένας

110. Πρβλ. Ἀρχιμ. Γ. Κ α ψ ἄ ν η, *Ἡ ποιμαντικὴ διακονία κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας*, Πειραιεὺς 1976, σελ. 148 ἐξ.

111. Ρ ἄ λ λ η-Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 550. Ὁ Μέγ. Β α σ ί λ ε ι ο ς ἀλλαχοῦ γράφει: «Ἐνὶ μὲν κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι τοὺς ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς εὐσεβείας ἀδύνατον» («Ὅροι κατὰ πλάτος, ἰθ', ΡΓ 31, 968Α). Καὶ «ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν μέτρον ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν πλεῖον καὶ πιστεύεται καὶ ἐπιδεικνύται, ὁ δὲ ἔλαττον» («Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, στ', ΡΓ 31, 1217Α). Πρβλ. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ε ἰ δ ο υ, *Χριστοκεντρικὴ Ποιμαντικὴ ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου*, Β' ἔκδ., Ἀθῆναι 1969, σελ. 69, καὶ Ἰ ω. Κ ο ρ ν α ρ ἄ κ η, *Ποιμαντικὴ μετὰ στοιχείων ποιμαντικῆς ψυχολογίας*, Ἀθῆναι 1979, σελ. 122.

παρθένους, ὅσον και εἰς τοὺς μονάζοντας ἄνδρας. Διὰ τοῦ πνεύματος δὲ τούτου κατορθώνει ὁ κανὼν αὐτὸς νὰ ἑναρμονίζῃ καὶ νὰ ἑναρμονίζεται μὲ τοὺς προηγούμενους σχετικούς κανόνας. Τοῦτο τὸ κατορθώνει μὲ τὸ νὰ μὴ ὀρίξῃ ἐπακριβῶς τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου οὔτε διὰ τοὺς μοναχοὺς οὔτε διὰ τὰς μοναχάς, καὶ μὲ τὸ νὰ παρέχῃ τὴν ἄδειαν εἰς τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον νὰ ρυθμίζῃ τὸν χρόνον αὐτόν. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Παρθένον ἀναθεῖσαν ἑαυτὴν τῷ Δεσπότη Θεῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ μονάζοντας, μὴ ἐξεῖναι γάμω προσομιλεῖν. Εἰ δέ γε εὔρεθειεν τοῦτο ποιοῦντες, ἔστωσαν ἀκοινωνήτοι. Ὁρίσαμεν δὲ ἔχειν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπ' αὐτοῖς φιλανθρωπίας τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον»¹¹².

Πρὸς τὴν τοιαύτην διευθέτησιν καὶ ἑναρμόνισιν τῶν πραγμάτων συνηγοροῦν, νομίζομεν, καὶ οἱ λόγοι τοῦ Βαλσαμῶνος, ὁ ὁποῖος γράφει εἰς τὴν ἔρμηνειαν τοῦ παρόντος ἱστ' κανόνος: «Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἱθ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τῷ τῶν διγάμων ἐπιτιμίῳ ταύτας (τὰς μοναχάς) καθυποβάλλοντα, τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ μδ', καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἱθ' καὶ ξ'. Οἱ μὲν γάρ, ὡς πόρνοισι, οἱ δέ, ὡς μοιχοῖς, τοὺς ἀθετητὰς τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν καταδικάζουσι· μὴ γοῦν ἐναντιωθῆς τινὶ ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' εἰπέ, ὅτι, ἐπεὶ παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου τὰ τῶν ἐπιτιμίων ἀνετέθησαν, αὐτὸς τὸν ἁμαρτήσαντα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐπιτιμήσει μετὰ δοκιμασίας»¹¹³. Ὁ ἐπίσκοπος δηλονότι, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐν λόγῳ σχετικούς κανόνας —τοῦλάχιστον ὅσους δὲν ἀνεθεωρήθησαν— ὡς καὶ τὰ προβλεπόμενα ὑπ' αὐτῶν ἐπιτίμια, θὰ δύναται, δυνάμει τῆς δοθείσης εἰς αὐτὸν ἐξουσίας, νὰ ἐπιβάλλῃ ἐκάστοτε καὶ ἀναλόγως μὲ τὴν περίπτωσιν τὸ κατάλληλον ἐπιτίμιον.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι αἱ ἀμφιταλαντεύσεις μᾶλλον παραμερίζονται ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἐπιτιμίου τῶν ἐκπιπτόντων μοναχῶν ἢ μοναζουσῶν. Ἐδῶ καὶ μετὰ τὰ ἀνωτέρω θὰ προσεθέτομεν, ὅτι καὶ τὰ πράγματα τακτοποιοῦνται ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἰ. κανόνων, καὶ τακτοποιοῦνται ἱκανοποιητικῶς. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται ἰδιαιτέρως τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος τοιουτοτρόπως ἀποβαίνει ἡ κλεις τῆς ὑποθέσεως, «τὸ κλειδί» λύσεως τοῦ προβλήματος. Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ διαπιστώσωμεν καὶ κατωτέρω.

4. Τὸ θέμα τῆς διατηρήσεως ἢ μὴ τοῦ συνοικεσίου.

Μετὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐδῶ εἰδικώτερον —ἄλλως τε ἀκόμη, νομίζομεν, δὲν παρεμερίσθησαν αἱ σχετικαὶ ἀμφιβολίαι καὶ ἀπορίαι—

112. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 256.

113. Αὐτόθι, σελ. 257-258.

μὲ τὸ θέμα, ἐὰν πρέπει νὰ διαλύεται τὸ συνοικέσιον, τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναζουσῶν. Καὶ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται μὲ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ μοναχοὶ (ἄνδρες) μὲ τὰς μοναχὰς (γυναῖκας), ἢ θὰ ἀκολουθῆται διαφορετικὴ τακτικὴ;

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθῆται μία διαφορετικὴ τακτικὴ. Ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ μοναχοὶ (ἄνδρες) κανονίζονται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας, θὰ μπορούσε νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ διαλύεται τὸ συνοικέσιον αὐτῶν.

Ἀντιθέτως, ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοὺς ιγ' καὶ ε' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, μπορεῖ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι αἱ μοναχαὶ ὀφείλουσι νὰ διαλύουν τὸ συνοικέσιόν των, προκειμένου νὰ γίνουν δεκταὶ εἰς κοινωνίαν, ἐπειδὴ ὁ γάμος των αὐτὸς τιμωρεῖται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς μοιχείας. Μὲ τὴν ἀποψιν αὐτήν, θὰ ἔλεγε μάλιστα κανεὶς, συμφωνεῖ καὶ ὁ μδ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου, ὁμιλεῖ περὶ τῶν διακονισσῶν καὶ λέγει, ὅτι, «ἐπειδὴ τὸ σῶμα αὐτῶν εἶναι καθιερωμένον, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εὐρίσκειται ἐν χρήσει σαρκικῆ».

Ὅπως ὅμως εἶδομεν ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὁ Βαλσαμῶν λέγει, ὅτι τὰ ἰσχύοντα περὶ τῶν διακονισσῶν, ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν καὶ περὶ τῶν μοναχῶν. Ἄρα πρέπει καὶ αὐτῶν τὸ συνοικέσιον νὰ διασπᾶται, προκειμένου νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς κοινωνίαν. Τίθεται ὅμως τὸ ἐρώτημα: Ἐχουν τὰ πράγματα οὕτως; Καὶ εἶναι τοῦτο κανονικόν; Πρέπει δηλονότι τὰ τῶν μοναχῶν νὰ γίνονται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τῶν μοναζουσῶν καὶ τῶν διακονισσῶν, ἢ μήπως πρέπει τὰ τῶν μοναζουσῶν νὰ γίνονται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τῶν μοναζόντων; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἀπαντήσωμεν γενικῶς, ὅτι τοιαύτας ἀναλογίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν εἰς τὸ Κανονικὸν Δίκαιον ἀνεξελέγκτως, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπάρχουν διαφοραὶ εἰς τοὺς κανόνας. Ἐπομένως ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τὰ πράγματα δὲν διαφωτίζονται καὶ δὲν προωθοῦνται πρὸς τὴν κανονικὴν των ἀπάντησιν.

Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: Παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἀνωτέρω κανόνες κανονίζουν τὰς παρθένους-μοναχὰς μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς μοιχείας, ὅταν συνάψουν γάμον, ὅμως, ὡς εἶδομεν, δὲν χαρακτηρίζονται εὐθέως ὡς μοιχαλίδες, ὥστε ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ μόνον νὰ δύναται κανεὶς νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν διάσπασιν τοῦ γάμου αὐτῶν.

Πέρα τούτου καὶ ὁ γάμος τῶν μοναχῶν (ἀνδρῶν) παρ' ὅλον ὅτι τιμωρεῖται μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας καὶ ὅχι μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς μοιχείας, ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι δύναται νὰ μεῖνῃ ἀδιάσπαστος, τοῦλάχιστον εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Διότι, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν γνωστὸν στ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει «τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνά-

φειαν»¹¹⁴, ὀφείλομεν νὰ διερωτηθῶμεν, μήπως πρέπει νὰ διασπασθῇ καὶ αὐτῶν ὁ γάμος;

Βεβαίως θὰ μπορούσε κανεὶς ἐδῶ νὰ ἀντιτάξῃ τὰ ἐξῆς: Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν γάμον τῶν μοναχῶν ὡς πορνεῖαν ἀπὸ τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ὁ ιθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ ὁ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου τοὺς κανονίζει μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας. Μᾶλλον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἄλλος λόγος (π.χ. ἡ ἔλλειψις ἀδείας τοῦ οἰκείου ἱεράρχου). Θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ προσθέσῃ ἀντιστρόφως καὶ τὰ ἀκόλουθα: Οἱ ἐν λόγῳ κανόνες κανονίζουν τοὺς ὑπ' ὄψει μοναχοὺς μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας, ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἐνουμφεύθησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνουμφεύθησαν χωρὶς τὴν ἀδειαν τοῦ οἰκείου ἱεράρχου.

Αἱ ἀντιρρήσεις καὶ παρατηρήσεις αὐταὶ εἶναι δικαιολογημέναι καὶ πολὺ χρήσιμοι διὰ τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πραγμάτων. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τοὺς σχετικoὺς κανόνες (ιθ' τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ μδ' τῆς Πενθέκτης) δὲν δηλοῦται εὐθέως τίποτε τὸ συγκεκριμένον ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Μόνον ἀπὸ τὸν προηγούμενον τοῦ ιθ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἦτοι ἀπὸ τὸν ιη' καν. αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τοῦ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης ἐμμέσως διαφαίνεται, ὅτι μᾶλλον ἔγιναν χωρὶς τὴν ἀδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Διότι ὁ μὲν ιη' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ περὶ τῶν παρθένων-μοναχῶν, χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις, ὅπως «δούλην λαθραίοις γάμοις ἐαυτὴν ἐπιδοῦσα» καὶ «νύμφην ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἐαυτὴν ἐπιδοῦσα», αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς αὐθαιρέτους καὶ προφανῶς ἄνευ γνώσεως τοῦ οἰκείου ἱεράρχου γαμικὰς σχέσεις. Ὁ δὲ μδ' καν. τῆς Πενθέκτης διὰ τὴν συμπαρατιθεμένην περίπτωσιν τῶν «πορνευσάντων μοναχῶν» χρησιμοποιεῖ, ὅπως εἶδομεν, τὴν λέξιν «ἀλόους» («μοναχὸς ἐπὶ πορνεῖα ἄλους»), ἡ ὁποία σημαίνει τὸν «συλληφθέντα νὰ πορνεύῃ μοναχὸν» καὶ ἄρα λαθραίως καὶ φυσικὰ ἄνευ ἀδείας ἀμαρτάνοντα. Τοῦτο δὲ προκαταλαμβάνει τὸν ἀναγνώστην, ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συνάψεως γάμου. Ὅποτε, ἔνεκα τῶν λόγων τούτων — ἂν καὶ ὅχι μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος — δικαιολογεῖται νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι κατ' ἐπέκτασιν καὶ αἱ περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς συνάπτοντας γάμους μοναχοῦς, ἀφοροῦν λαθραίους καὶ ἄνευ ἐπισκοπικῆς ἀδείας γινομένους γάμους.

Ἐπεὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνηγορεῖ καὶ τὸ ἐξῆς λογικὸν ἐπιχείρημα: Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν γάμον ἑνὸς μοναχοῦ, ὁ ὁποῖος ἐτελέσθη τῇ ἀδείᾳ, ἣ καὶ τῇ εὐλογίᾳ τοῦ οἰκείου ἱεράρχου, ὡς πορνεῖαν¹¹⁵, ἣ νὰ θεωρήσωμεν τὸν μοναχὸν πόρνον;

114. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 108. Βεβαίως ἐδῶ πρέπει νὰ ὑπενθυμισώμεν καὶ νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ζωναρᾶ κ. ἄ., ὅτι ὑπὸ τὴν λέξιν κανονικοὶ νοοῦνται καὶ οἱ μοναχοὶ (αὐτόθι). Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑποσ. 40.

115. Τοῦτο ἔχομεν διατυπώσει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κληρικῶν (ἴδε ἀνωτ., σελ. 16).

Ἀπὸ τὰς κανονικὰς ἐνδείξεις, λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς λογικὰς ὑποδείξεις δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι οἱ συνάπτοντες γάμους μοναχοὶ δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς πόρνοι (καὶ ἡ πρᾶξις των πορνεία) ἀπὸ τὸ γεγονός καὶ μόνον, ὅτι οἱ σχετικοὶ κανόνες τοὺς κανονίζουν μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας, καὶ ἐπομένως νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι πρέπει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις νὰ διασπᾶται ὁ γάμος αὐτῶν. Ἀντιθέτως εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ποὺ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διασπῶνται οἱ γάμοι αὐτοί.

Τοιοτοτρόπως δικαιολογεῖται καὶ ὁ προβληματισμός, ὅπως καὶ κάθε δισταγμός, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου τόσο εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν (ἀνδρῶν), ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναζουσῶν, διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὸ γεγονός, ὅτι τιμωροῦνται ἀπὸ τοὺς σχετικούς κανόνας οἱ μὲν πρῶτοι μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς πορνείας, αἱ δὲ δευτέραι μὲ τὸ ἐπιτίμιον τῆς μοιχείας. Μόνον ὅταν ὑπάρχη καὶ ἕτερος παράγων, δυνάμεθα μετὰ μεγαλυτέρας βεβαιότητος νὰ δώσωμεν τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῆς πορνείας ἢ τῆς μοιχείας καὶ νὰ ἀπαιτήσωμεν τὴν διάσπασιν τοῦ συναφθέντος συνοικεσίου. Μόνον π.χ. ἐὰν οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ συνάψουν γάμον ἄνευ ἀδείας καὶ γνώμης τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον προϋποτίθεται, ὅπως εἴδομεν, εἰς τοὺς ἀνωτέρω κανόνας ἀπὸ τὰς σχετικὰς ἐνδείξεις, τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ στηριχθῆ εἰς τοὺς κανόνας μβ' καὶ στ' τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ νὰ εἴπη, ὅτι καὶ οἱ γάμοι αὐτῶν χαρακτηρίζονται ὡς πορνείαι (ἢ μοιχεῖαι) καὶ ἄρα πρέπει νὰ διασπῶνται.

Μετὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: Ἐὰν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι ὑπὸ τῶν ἰ. κανόνων ἀκολουθεῖται μία διαφορετικὴ τακτικὴ εἰς τὴν διατήρησιν ἢ μὴ τοῦ γάμου τῶν ἀνδρῶν-μοναχῶν καὶ τῶν γυναικῶν-μοναζουσῶν, μία δηλ. ἄνισος μεταχείρισις, ὅμως ἐν συνεχείᾳ ἀποδεικνύεται ὅτι αὐτὴ ἡ διαφοροποίησις κλονίζεται. Ταῦτα δὲ ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ διαπιστωθοῦν καὶ κατωτέρω τῇ βοηθείᾳ καὶ πάλιν τοῦ ἰδ' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, τοῦ χαρακτηρισθέντος ὡς «κλειδιοῦ» τῆς ὑποθέσεως.

5. Ἡ κανονικωτέρα διέξοδος.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἰστ' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου ἐναρμονίζεται μὲ τοὺς ἄλλους κανόνας, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τοὺς συνάπτοντας παρανόμως γάμον μοναχοὺς ἢ μοναχὰς καὶ ἐναρμονίζει τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀπαιτουμένου ἐπιτιμίου. Εἴπομεν μάλιστα, ὅτι εἶναι ἡ «κλεις» τῆς ὑποθέσεως καὶ παρέχει ἐλευθερίαν κινήσεως εἰς τὸν ἀρμόδιον ἐπίσκοπον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σχετικῶν περιπτώσεων.

Ἐδῶ ὅμως καὶ πρὶν διαπιστώσωμεν ταῦτα δι' ἄλλην μίαν φοράν, ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, νὰ ἀρχίσωμεν μὲ μίαν δυσάρεστον διαπίστωσιν: Ὅτι

ὁ ἴδιος αὐτὸς κανὼν ἀπαγορεύει νὰ παρέχεται ἄδεια εἰς τὸν μοναχὸν ἢ τὴν μοναχήν νὰ συνάπτουν γάμον. Καὶ εἶναι ἰδιαίτερος «δυσάρεστος», διότι ὁ κανὼν αὐτὸς δὲν ἀπαγορεύει μόνον εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον μοναχὸν νὰ συνάψῃ γάμον, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως ἀπαγορεύει καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον νὰ χορηγήσῃ ἄδειαν εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον νὰ συνάψῃ γάμον. Ὁ κανὼν αὐτὸς ὀρίζει ρητῶς «μονάζοντας μὴ ἐξεῖνα γάμω προσομιλεῖν», ἥτοι νὰ μὴ ἐπιτρέπεται, νὰ μὴ δίδεται ἄδεια, προφανῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου, εἰς τοὺς μοναχοὺς νὰ συνάπτουν γάμον. Μόνον ἐὰν ὁ κανὼν διέτασεν ἀπλῶς καὶ εἰς ὀριστικὴν ἐγκλισιν («μοναχὸν οὐκ ἔξεστι γάμω προσομιλεῖν»), τότε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἀπευθύνεται ἀμέσως καὶ μόνον εἰς αὐτὸν προσωπικῶς καὶ ὄχι ἐμμέσως καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην. Ἀλλὰ τῶρα εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ συνυπολογίσωμεν εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην. Ἐπομένως οὔτε ὁ ἀρμόδιος ἐπίσκοπος δύναται κατ' ἀκρίβειαν κανονικὴν νὰ χορηγήσῃ ἄδειαν εἰς μοναχὸν ἢ μοναχήν νὰ συνάψουν γάμον.

«Τῇ ἀδείᾳ», λοιπόν, τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ἀπόψεως κανονικῆς ἀκρίβειας φαίνεται ἀδύνατος ἡ σύναψις γάμου ἐνὸς μοναχοῦ. Καὶ βεβαίως πολὺ περισσότερον ἀποκλείεται τῇ εὐλογίᾳ (μὲ τὴν ἱερολογίαν) αὐτῆς. Φαίνεται δέ, ὅτι οὔτε ὑπὸ μελλούσης Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλλαγῇ ἡ διαταγὴ αὐτή, τοῦλάχιστον κατ' ἀκρίβειαν, διότι ὁ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου δὲν παρέχει (οὔτε περιλαμβάνει) χρονικὰ ὄρια διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀνωτέρω ἀπαγορευσεῶς του, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν στ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου περὶ τῶν κληρικῶν. Ἰσχύει ἄνευ χρονικῶν ὀρίων, ἀπεριορίστως, αἰωνίως.

Ὅποτε, ἐὰν ἓνας μοναχὸς αὐθαιρέτως καὶ ἀγνοῶν τὸν ἐπίσκοπον συνάψῃ γάμον, τότε «πέφτει» εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πορνείας, κατὰ τὴν κανονικὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία λέγει «οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖαι εἰσίν»¹¹⁶, καὶ πρέπει νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον του¹¹⁷, προκειμένου νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς θὰ ἔλεγε κανεῖς, ὅτι ὁ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ἀποβαίνει πλέον ὄχι κλεις ἐλευθερίας, ἀλλὰ κλεις δεσμεύσεως, «ὀγκώδης λίθος» ἐμποδίζων («κώλυμα») τὴν σύναψιν γάμου ὑπὸ μοναχοῦ.

Ἐν τῷ αὐτῇ περιπτώσει τίθεται τὸ ἐρώτημα: Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, καμμία ἀπολύτως δυνατότης νὰ συνάψῃ κανονικῶς γάμον ἓνας μοναχὸς ἢ μία μοναχή; Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητικὴ. Ἐκεῖνο μόνον ποὺ ἴσως ἀπομένει νὰ ἐξετάσωμεν εἶναι νὰ ἴδωμεν, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ διέξοδος «τῇ ἀνοχῇ» τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐρευνήσωμεν πῶς εἶναι δυνατὸν

116. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 189.

117. Ἴδε ἀνωτέρω, σελ. 16.

αὐτὸ νὰ συμβῆ. Ἄς ὑποθέσωμεν, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι ἓνας (πρῶην) μοναχὸς μὲ ἰδικήν του εὐθύνην καὶ πρωτοβουλίαν θέλει νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν σύναψιν γάμου κατὰ τὸν πολιτικὸν τύπον. Μίαν τοιαύτην κίνησιν-πρᾶξιν φαίνεται ἄλλως τε, ὅτι ὑπονοεῖ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ κανόνος «εἰ δέ γε εὐρεθεῖεν (=ἐὰν ἀνακαλυφθοῦν) τοῦτο ποιοῦντες». Εἰς τὴν περίπτωσιν, λοιπόν, αὐτὴν ὁ μοναχὸς (ἢ ἡ μοναχή) θὰ ἀπευθυνθῆ εἰς τὴν Πολιτείαν, διὰ νὰ συνάψῃ τὸν γάμον του. Ἀκολούθως ἡ πρώτη ἐνέργεια, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ προβῆ ὁ χριστιανὸς Δήμαρχος ἢ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτετραμμένος ὑπάλληλος, εἶναι νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην («τὸν κρατοῦντα»), ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύσῃ λόγῳ ἀγνοίας ἢ ἀπουσίας αὐτοῦ νὰ χαρακτηρισθῆ ὁ γάμος αὐτὸς ὡς πορνεία¹¹⁸. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος λάβῃ γνῶσιν τοῦ πράγματος καὶ δὲν ἀρνηθῆ ἢ δὲν ἀπαγορεύσῃ ἐντὸς μιᾶς λογικῆς προθεσμίας τὴν σύναψιν αὐτὴν, ὁ δὲ ἀρμόδιος Δήμαρχος ἐν συνεχείᾳ τελέσῃ τὸν γάμον αὐτόν, τότε λέγομεν, ὅτι δύναται νὰ λογισθῆ, ὅτι ἔγινε «τῆ ἀνοχῆ» τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ οἰκεῖος ἱεράρχης μπορεῖ νὰ μὴ ἀπαιτήσῃ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, προκειμένου νὰ κάμῃ δεκτὸν τὸν πρῶην αὐτὸν μοναχὸν εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Ἴσως μόνον θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ ἐν ὀρισμένον ἐπιτίμιον.

Διὰ μίαν τοιαύτην λύσιν μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα —οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ θάρρος— καὶ αὐτὸς ὁ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου, ὁ ὁποῖος καταλήγει μὲ τὸν ἐξῆς ὀρισμόν: «Ὡρίσαμεν δὲ ἔχειν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπ' αὐτοῖς (τοῖς μοναχοῖς καὶ μοναχαῖς) φιλανθρωπίας τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον». Εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν δηλονότι δυνάμεθα νὰ συνυπονοήσωμεν, ὅτι βάσει τοῦ «φιλανθρωπῶ» ἔχει τὴν δυνατότητα ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος νὰ μὴ ἀπαιτήσῃ τὴν διάλυσιν τοῦ συνοικεσίου, προκειμένου νὰ κάμῃ δεκτὸν εἰς κοινωνίαν τὸν πρῶην μοναχὸν ἢ μοναχήν.

Ἵποστηρίζομεν, ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ δυνατότης, διότι τὸ νόημα τοῦ κανόνος αὐτοῦ, μετὰ τὰ ὅσα γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω, νομίζομεν, ὅτι εἶναι τὸ ἐξῆς: «Ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδεται ἄδεια, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται τόσον εἰς τοὺς μοναχοὺς, ὅσον καὶ εἰς τὰς μοναχὰς νὰ συνάψουν γάμον. Ἐὰν δὲ εὐρεθοῦν, ὅτι ἔπραξαν τοῦτο μὲ τὸν πολιτικὸν τύπον καὶ ἄρα χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ εἶναι ἀκοινωνήτοι (προφανῶς, καὶ κατ' ἀρχὰς ὅσον χρόνον ὕφίσταται τὸ συνοικέσιον). Ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ φιλανθρωπεύσασθαι ἴσως καὶ λύσαι τὸ ἐπιτίμιον αὐτοῖς, ἢ ἐλαφρῦναι, καὶ τὸν χρόνον αὐτοῖς συστεῖλαι»¹¹⁹ νὰ ἔχῃ ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος».

Λέγομεν, λοιπόν, ἐὰν ἡ φιλανθρωπία τοῦ κανόνος δεικνύεται ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν —ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν κανόνα— δὲν γνωστοποιῆται

118. Ἴδε τὰ εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον σχετικῶς καὶ ἀναλυτικῶς ἐπ' αὐτοῦ λεγόμενα.

119. Πρβλ. Ζωναρᾶν, ἐν Πάλλη-Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 256-257.

ὁ γάμος τῶν μοναχῶν (ἀνδρῶν-γυναικῶν) εἰς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην, πολὺ περισσότερον τοῦτο ἰσχύει, ὅταν γνωστοποιῆται καὶ συνάπτεται ὁ γάμος αὐτὸς τῇ ἀνοχῇ αὐτοῦ.

Βεβαίως, εἰς τὴν ἀποψιν-ἐρμηνείαν αὐτὴν ἀντιτίθεται ἡ γνώμη τοῦ «Πηδαλίου» ποὺ λέγει, ὅτι ἔχει ὁ ἐπίσκοπος τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν φιλανθρωπίαν «ὄχι ὅμως μένοντος ἀδιασπάστου τοῦ συνοικεσίου, ἀλλὰ μετὰ τὸ χωρισθῆναι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς συναφθέντας»¹²⁰. Τὰ αὐτὰ περίπου ὑποστηρίζει καὶ ὁ J. Zhishman, γράφων: «Ἡ ἐπιείκεια αὕτη ἀφορᾷ μόνον τὴν ἐλάφρυνσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων ... ἀλλ' οὐδέποτε δύναται ὁ ἐπίσκοπος νὰ κηρύξῃ ἐπιεικῶς καὶ τὸν γάμον τῶν τοιούτων ἔγκυρον»¹²¹.

Τὰς ἀπόψεις τῶν αὐτῶν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Πηδαλίου» καὶ ὁ J. Zhishman στηρίζουν προφανῶς εἰς τὰς ἐρμηνείας τῶν Ζωναρά καὶ Βαλσαμῶνος, οἱ ὁποῖοι τὴν «φιλανθρωπίαν» τοῦ κανόνος ἀναφέρουν μόνον εἰς τὸ θέμα τῶν ἐπιτιμίων. Ὁ Ζωναράς λέγει: «Τὴν δὲ ἐξουσίαν τοῦ φιλανθρωπεύσασθαι ἴσως καὶ λῦσαι τὸ ἐπιτίμιον αὐτοῖς, ἢ ἐλαφρῦναι, καὶ τὸν χρόνον αὐτοῖς συστεῖλαι, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου (ὁ κανὼν) ἀνέθετο»¹²². Καὶ ὁ Βαλσαμῶν παρομοίως σημειώνει: «Τὴν μὲν τοι ἐξουσίαν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἤτοι τὴν ἐπέκτασιν ἢ τὴν μείωσιν τῶ ἐγγχωρίῳ ἐπισκόπῳ ἀνέθετο»¹²³.

Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἐρμηνευταί, παρ' ὅλον ὅτι ἐφαρμόζουν τὴν φιλανθρωπίαν αὐτὴν μονομερῶς ἐπὶ τῶν ἐπιτιμίων μόνον, ὅμως δὲν προχωροῦν νὰ διατυπώσουν καὶ τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ διασπασθῇ τὸ συνοικέσιον, ἀλλ' ἀφήνουν τὸ θέμα τοῦτο ἀνέπαφον, ἀνοικτόν, ὅπως πράττει καὶ ὁ κανὼν. Καί, νομίζομεν, πολὺ ὀρθῶς δὲν προχωροῦν οὔτε ὁ Ζωναράς, οὔτε ὁ Βαλσαμῶν, οὔτε ὁ Ἀριστηνὸς εἰς τὸ νὰ διατυπώσουν μίαν τοιαύτην γνώμην. Διότι, ὅποιος χωρεῖ πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δρίζουν ρητῶς οἱ κανόνες, κινδυνεύει νὰ ἀκούσῃ ἐλεγκτικῶς τὰ τοῦ πζ' καν. τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος προειδοποιεῖ: «Τὸ ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιφορᾶς τὸ σιωπηθὲν συλλογίζεσθαι νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος»¹²⁴. Τὴν προειδοποίησιν δὲ αὐτὴν τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἡ ὁποία ἔλαβεν ἀπόλυτον κῦρος διὰ τῆς ἐπικυρώσεώς της ἀπὸ τὸν β' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, τὸ «Πηδάλιον» ἀποδίδει ὡς ἐξῆς: «Τὸ νὰ συμπεραίνῃ τινὰς ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐκεῖνο, ὅπου ἡ Γραφή ἐσιώπησε, τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον ἐκεῖνου ὅπου θέλει νὰ λέγῃ ὅσα λέγει ὁ νόμος, ἀλλ' ἐκεῖνου ὅπου θέλει νὰ νομοθετῇ αὐτὸς ἀπὸ λόγου του»¹²⁵.

120. «Πηδάλιον», σελ. 199.

121. J. Zhishman - Μ. Ἀποστολοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σελ. 251.

122. Πάλλη-Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 256-257.

123. Αὐτόθι, σελ. 257.

124. Πάλλη-Ποτλή, τόμ. Δ', σελ. 261.

125. «Πηδάλιον», σελ. 635.

Ἐπομένως, δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ περιορίσωμεν τὴν φιλοanthρωπία μόνον εἰς τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμιῶν καὶ ν' ἀποκλείσωμεν τὴν δυνατότητα, ὅτι ὁ κανὼν συνυπονοεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φιλοanthρωπίας καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διατηρήσεως τοῦ συνοικεσίου. Ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ κανὼν δὲν θέτει κανένα προσδιορισμὸν¹²⁶ εἰς τὸ εἶδος τῆς φιλοanthρωπίας καὶ ἐπομένως δὲν θέτει κανένα περιορισμὸν εἰς τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, διατὶ νὰ θέτωμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι;

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: Διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὑπάρχει ἀσάφεια εἰς τοὺς σχετικούς κανόνας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς διασπάσεως ἢ μὴ τοῦ συνοικεσίου τῶν μοναχῶν-μοναζουσῶν, προκειμένου νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀσάφεια-τὸ ἀόριστον ἔχει καὶ τὴν εὐεργετικὴν πλευράν. Παρέχει καὶ κάποιαν σχετικὴν ἄνεσιν καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκάστης περιπτώσεως, ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν δύο φύλων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ δύο προσώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου. Αὐτὴν δὲ ἀκριβῶς τὴν ἐλευθερίαν νομίζομεν, ὅτι ἐκφράζει, ἀλλὰ καὶ κατοχυρώνει καὶ ὁ προμνημονευθεὶς ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἐναρμονίζει καὶ ἐναρμονίζεται μὲ τοὺς σχετικούς κανόνας. Δυνάμει δηλ. αὐτοῦ τοῦ κανόνος καὶ βάσει τῶν προηγουμένων θὰ δύναται ὁ ἀρμόδιος ἐπίσκοπος νὰ ρυθμίξῃ καὶ ν' ἀντιμετωπίξῃ ἐκάστην περίπτωσιν ἀναλόγως, νὰ ἀνέχεται τὸν γάμον ἢ νὰ ἀπαιτῇ τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου, εἴτε πρόκειται περὶ μοναχοῦ εἴτε πρόκειται περὶ μοναχῆς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ δι' ἄλλην μίαν φορὰν ὁ ἐν λόγῳ κανὼν ἐμφανίζεται ὡς «κλειδὶ» τῆς ὑποθέσεως. Συγχρόνως δὲ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: Μετὰ τὴν γενομένην ἀναδρομὴν ἢ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα φαινομενικὴ μεταχειρίσις τῶν δύο φύλων (ἢ ἀνισότης) ὅχι μόνον κλονίζεται, ἀλλὰ καὶ ἐκμηδενίζεται, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίη ὅτι τὰ δύο φύλα ἢ τὰ πρόσωπα ἐκάστου φύλου ἰσοπεδώνονται.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι οὔτε μία μέλλουσα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δύναται νὰ ἀλλάξῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου ὀριζόμενα περὶ τῶν μοναχῶν. Ἐδῶ θὰ συνεπληρώναμεν, ὅτι οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ συνέλθῃ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, διὰ νὰ λάβῃ θέσιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ γάμου τῶν μοναχῶν, ὅπως περὶ τῶν κληρικῶν. Ἦδη παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ ἱστ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου, παρ' ὅλον ὅτι ἀπαγορεύει τὴν σύναψιν γάμου, δίδει καὶ τὴν δυνατότητα εἰς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην νὰ συμπεριφέρεται φιλοanthρώπως, ὡςάκις τοῦτο καθίσταται ἀπαραίτητον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἀποφυγὴν σκανδάλων ἐκκλησιαστικῶν.

126. Ἦδη εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἄλλοι κανόνες (πρβλ. τὸν ξ' κανόνα τοῦ Μεγ. Βασιλείου) προσδιορίζουν τὸ εἶδος τῶν ἐπιτιμιῶν, π.χ. λέγουν «τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος» (Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 217).

Ἐπίσης ἀξίζει τὸν κόπον νὰ προστεθῆ, ὅτι ὁ κανὼν αὐτὸς παρέχει εἰς τὸν ἐπίσκοπον ὄχι ἀπλῶς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν «αὐθεντίαν» διὰ τὴν τοιαύτην χορήγησιν τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως αὐτῆς πρέπει νὰ ἔχη τὸν λόγον τῆς. Δὲν εἶναι τυχαία. Αὐτὸ σημαίνει, νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτῆ τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῆ, οὔτε νὰ ἰδιοποιηθῆ ἀπὸ κανένα ἄλλον. Οὔτε πιθανὸν ἀπὸ ἀνώτερον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, π.χ. ἀπὸ μίαν τοπικὴν σύνοδον ἢ ἀπὸ ἓνα πάπαν. Ὁ ἐπίσκοπος, ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος, δύναται νὰ κρίνῃ αὐθεντικῶς, ἂν πρέπει καὶ ἂν μπορῆ νὰ ἐπιδείξῃ «φιλανθρωπία» εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν.

Βεβαίως καλὸν θὰ ἦτο, καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ ἀναίτιον καὶ ἀκίνδυνον θὰ ἐχάριζεν, ἐὰν τὴν πρότασιν αὐτὴν ἐξήταζον αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι τῆς Ἱεραρχίας¹²⁷, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ καὶ διὰ τοὺς ἱεράρχας καὶ διὰ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μία ἐπίσημος καὶ περισσότερον ὑπεύθυνος γνώμη. Ὁ Μεγ. Βασίλειος εἰς τὸν μζ' καν. αὐτοῦ, ἀφοῦ διατυπώνει πρῶτον μίαν πρότασίν του, ἀκολούθως λέγει: «Ὡστε, ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐνταυτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ἦ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρίσει»¹²⁸. Θὰ ἦτο, λοιπόν, δυνατόν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅπως ἐλέχθη καὶ εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, νὰ ἀποφασισθῆ συνοδικῶς, ἐὰν πρέπει νὰ ἀνέχεται σιωπηρῶς ἡ Ἐκκλησία τὴν σύναψιν ἐνὸς κατὰ τὸν πολιτικὸν τύπον τοιούτου γάμου καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῆ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ¹²⁹, ἐφ' ὅσον βεβαίως κρίνει τὸ ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον (ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος) τοῦτο ἀπαραίτητον καὶ λυσιτελές.

Καὶ ἐκ τούτων καταφαίνεται καὶ πρέπει νὰ τονισθῆ, πόσον χρήσιμον εἶναι νὰ προηγήται πάντοτε τῆς νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικοκοινωνικῶν πραγμάτων μία συνεννόησις μεταξὺ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἡ τελευταία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ «οἰκονομῆ» τὰ τοῦ οἴκου τῆς καὶ τῶν μελῶν τῆς.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπεχειρήσαμεν καὶ πάλιν νὰ διακριβώσωμεν τὸ νόημα τῶν κανόνων, ὥστε νὰ ἀνεύρωμεν μίαν λύσιν περισσότερον σύμφωνον με αὐτοὺς εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου τῶν μοναχῶν. Βεβαίως λύσις αὐτοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναζητηθῆ καὶ ἐντὸς τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μπορεῖ νὰ στηριχθῆ καὶ μία ἄδεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν τέλεσιν ἐνὸς γάμου εἰς μοναχὸν ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν θρησκευτικὸν τύπον¹³⁰.

127. Τοσοῦτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ θέμα εἶναι δυσχερέστατον. Ἄλλως τε ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τῶν ἰ. κανόνων.

128. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 197-198.

129. Σελ. 18 ἐξ. Ἰδε αὐτόθι καὶ τὰς ἄλλας σχετικὰς παρατηρήσεις, ὡς καὶ τὰς προτεινομένας ἐνεργείας.

130. Πρβλ. τὴν πρότασιν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς

Κλείοντες τὴν παροῦσαν παράγραφον, ὅπως καὶ τὸ παρὸν κεφάλαιον καὶ μετὰ τὴν γενομένην ἔρευναν καὶ τὴν συζήτησιν ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἐκδοχῶν ἐπιβεβαιώνομεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κεφαλαίου, ὅτι μᾶλλον τὰ αὐτὰ ὀρίζουν οἱ κανόνες καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν μοναχῶν, ὅσα καὶ περὶ τῶν κληρικῶν, τηρουμένων βεβαίως πάντοτε τῶν ἀναλογιῶν (*mutatis mutandis*).

Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς πρὸς τὸ θέμα «Κωλύματα γάμου»: (ζ) Προκειμένου περὶ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς αὕτη ἀποτελεῖ ἀπόλυτον κώλυμα γάμου (καν. 34 Πενθ.). Μοναχοὶ αὐτομολήσαντες τῆς μοναχικῆς Ἀδελφότητος καὶ ἀποβαλόντες ἀθαιρέτως τὴν ιδιότητα τοῦ μοναχοῦ ἢ ἀκουσίως καὶ κατ' ἀνάγκην, δύνανται νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμον ἐφ' ὅσον μεταταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν δι' ἀποφάσεως ἐκκλησιαστικῆς» (Περιοδ. «Κληρονομία», τόμ. 13 [1981], σελ. 257).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγομεν μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν δύο περιπτώσεων, ἤτοι τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἢ κληρικῶν-μοναχῶν, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὰ ἀκόλουθα:

α) Δυνατότης συνάψεως ἐκκλησιαστικοῦ γάμου εἰς κληρικούς μετὰ τὴν χειροτονίαν των εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποδιακόνου καὶ ἄνω, καθὼς καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς μετὰ τὴν χειροθεσίαν των, κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν δὲν ὑπάρχει.

β) Ἐπίσης, μόνον μετὰ μεγάλης περισκέψεως εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ σύναψις γάμου «ὠρισμένων» ἤδη κληρικῶν-μοναχῶν μὲ τὸν πολιτικὸν τύπον καὶ μόνον ἐφ' ὅσον τηρηθοῦν ὠρισμέναι διαδικασίαι.

γ) Μία ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν σύναψιν ἐνὸς τοιούτου γάμου εἶναι ἡ κοινοποίησις τῆς αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ὑπὸ τοῦ οἰκείου Δημάρχου (ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του) εἰς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην.

δ) Ὁ οἰκεῖος ἱεράρχης, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἀνεχθῇ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ προβῇ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ κληρικοῦ (ἢ) καὶ τὸν ἀποσηματισμὸν τοῦ μοναχοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ γάμος αὐτὸς τελικῶς συναφθῇ.

ε) Ὡς εἶναι εὐνόητον, δι' αὐτὸν τὸν γάμον ὁ ἐνδιαφερόμενος κληρικὸς-μοναχὸς δὲν λαμβάνει (κατ' ἀκρίβειαν κανονικὴν) τὴν ἔγκρισιν καὶ πολὺ περισσότερον τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας (γίνεται ἀπλῶς τῇ ἀνοχῇ, εἶναι μία συγκατάβασις).

στ) Ἡ στέρησις ἄλλως τε τῆς ἱερολογίας τῆς Ἐκκλησίας εἰς αὐτοὺς τοὺς γάμους, καθὼς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀπαιτουμένου μακροχρονίου κανόνος (ἐπιτιμίου), εἶναι μία ἀπόδειξις τούτου.

ζ) Συνεπόμενον δὲ τούτου εἶναι, ὅτι ὁ γάμος αὐτὸς δὲν εἶναι μυστήριον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐννοίᾳ, δὲν ἀνήκει εἰς τὰ ἑπτὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν γάμον τῶν διγάμων.

η) Ἐὰν ὁ οἰκεῖος ἱεράρχης (ἢ ἡ προϊσταμένη Σύνοδος) δὲν ἀνεχθῇ τὴν σύναψιν αὐτοῦ τοῦ γάμου καὶ τὴν ἀπαγορεύσῃ, ἢ δὲν εἰδοποιηθῇ διὰ τὴν σύναψιν αὐτοῦ ἐκ τῶν προτέρων, τότε τὰ πράγματα περιπλέκονται, διότι ὁ οὕτω τελούμενος γάμος λογίζεται ὡς μία πρᾶξις πορνείας.

θ) Συγκεκριμένως, ἐὰν ὁ ἐνδιαφερόμενος τολμήσῃ καὶ χωρήσῃ εἰς τὴν σύναψιν τοῦ γάμου αὐτοῦ, τότε ἐκτὸς τῆς καθαιρέσεως ἢ τοῦ ἀποσχηματισμοῦ, κατὰ τοὺς κανόνες, ὁ οἰκεῖος ἱεράρχης ὀφείλει νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ τὴν διάσπασιν τοῦ συνοικεσίου, προκειμένου νὰ κάμῃ δεκτὸν εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν τὸν συνάψαντα τὸν ἀπηγορευμένον αὐτὸν γάμον.

ι) Βεβαίως, δύναται ὁ οἰκεῖος ἱεράρχης νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν φιλανθρώπως καὶ κατ' οἰκονομίαν, ὅποτε θὰ θεραπεύσῃ τὰ πράγματα διαφοροτρόπως, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας γενικῶς καὶ ἐνὸς ἐκάστου πιστοῦ εἰδικῶς.

ια) Ἐπίσης, ἀνάλογον (αὐστηροτέραν ἢ ἐπιεικεστέραν) μεταχείρισιν μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ὁ χριστιανὸς Δήμαρχος, ὁ ὁποῖος θὰ τελέσῃ τὸν ἀνωτέρω ἀπηγορευμένον γάμον.

ιβ) Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω καὶ ἀπὸ ὅσα προηγουμένως ἐξετέθησαν, καταδεικνύεται πόσον εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ Πολιτεία γενικώτερον καὶ ὁ χριστιανὸς Δήμαρχος εἰδικώτερον νὰ ἔρχεται εἰς μίαν συνεννόησιν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἐπιτόπιον ἐπίσκοπον, πρὶν δώσει τὴν ἄδειαν ἢ τελέσῃ πολιτικὸν γάμον εἰς ἓνα κληρικὸν ἢ μοναχὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

ιγ) Ἐπίσης ὅλα τὰ προηγούμενα ὑπαγορεύουν καὶ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς φορεῖς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δοκιμάζουσι¹³¹ ἐκάστοτε διεξοδικῶς τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴ ἀπορρίπτουν π.χ. συλλήβδην ὅλας τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ πολιτικοῦ γάμου. Ἀντιθέτως νὰ γίνεται μία διάκρισις μεταξὺ αὐτῶν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦνται ὅσαι δὲν ἀντιτάσσονται εἰς τοὺς ἰ. κανόνες, ἀλλὰ βοηθοῦν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ἔργον Τῆς, καὶ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐν λόγῳ ἰ. κανόνων Αὐτῆς.

Πέρα ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω προτεινομένας λύσεις καὶ τὰ συναγόμενα συμπεράσματα εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν-μοναχῶν, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς γενικώτερον ἢ εἰδικώτερον ἐνδιαφέροντα τὴν ἐπιστήμην τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου πορίσματα:

1) Διὰ τῶν ἰ. κανόνων καὶ τῶν κανονικῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας διασαφηνίζονται καὶ λύονται πλεῖστα ὅσα προβλήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ.

2) Αἱ λύσεις τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἔχουν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπαναπαύουν τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν, διότι κέκτηνται μίαν ἀνωτέραν

131. Πρβλ. τὴν θεῖαν ἐντολήν: «Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε» (Α' Θεσ. 5,21-22).

αύθεντίαν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς οἱ ἰ. κανόνες ἐθεσπίσθησαν μὲ τὴν θεῖαν ἐπιστάσιαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15).

3) Πρὸς τούτοις βεβαίως ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τυγχάνει ἡ ὀρθὴ ἐξέτασις τῶν ἰ. κανόνων, ἡ ἐξακριβωσις τῆς ἰσχύος ἢ μὴ αὐτῶν καὶ ἡ ὀρθὴ τῶν ἐρμηνεία.

4) Κατόπιν τούτων καταφαίνεται καὶ πόσον ἐπικίνδυνος εἶναι μία πρόχειρος καὶ βεβιασμένη κωδικοποίησις τῶν ἰ. κανόνων, ἂν δὲν προηγηθῇ ὅλη ἡ προμνημονευομένη ἐπεξεργασία, ἀξιολόγησις καὶ ἐρμηνεία εἰς βάθος καὶ πλάτος αὐτῶν.